

CZU 343.132

DOI 10.5281/zenodo.7885735

Marian GHERMAN,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor

Ilie BOTNARI,
dr.
PhD

CRITERIILE DE CLASIFICARE A MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Subiectul „măsurilor speciale de investigații” (MSI) are o importanță fundamentală pentru teoria activității speciale de investigații, abordarea căruia implică soluționarea mai multor probleme, fiind vorba despre definirea conceptului măsurilor speciale de investigații, identificarea esenței acestora, determinarea statutului lor juridic și nu în ultimul rând clasificarea acestora.

În cadrul demersului nostru științific ne propunem să clasificăm măsurile speciale de investigații în funcție de: durata desfășurării lor, forma (metoda) realizării, necesitatea autorizării, nivelul pătrunderii în mediul criminogen, modul de realizare al acestora (public/secret), subiectul autorizării (judecător de instrucție, procuror, conducător al subdiviziunii specializate), gradul de lezare a drepturilor și libertăților omului (nu duc la încălcarea drepturilor constituționale/încalcă aceste drepturi), intensitatea utilizării mijloacelor tehnice speciale etc.

Cuvinte-cheie: activitatea specială de investigație, informație, metoda publică și secretă, măsura specială de investigație, clasificare, criteriu, judecător de instrucție, procuror.

THE CRITERIA FOR THE CLASSIFICATION OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES

The subject of „special investigative measures” is of fundamental importance for the theory of special investigative activity, the approach of which involves solving several questions, being about defining the concept of special investigative measures, identifying their essence, determining their legal status and, last but not least, classifying the basket determining their legal status and last but not least their classification.

As part of our scientific approach, we propose to classify special investigative measures according to the duration of their implementation, the form (method) of implementation, the need for authorization, the level of penetration into the criminogenic environment, the way they are implemented (public/secret), the subject authorization (investigating judge, prosecutor, head of the specialized subdivision), the degree of infringement of human rights and freedoms (they do not lead to the violation of constitutional rights/violate these rights), the intensity of the use of special technical means, etc.

Keywords: special investigative activity, information, public and secret method, special investigative measure, classification, criterion, investigating judge, prosecutor, etc.

Introducere. Exercitarea activității speciale de investigații (ASI) urmărește, în principiu, relevarea și acumularea informației care, inițial, nu ar avea nicio legătură cu evenimentele verificate, însă prin suprapunerea ei devine posibilă obținerea datelor noi, a presupunerilor întemeiate, a concluziilor, înaintarea versiunilor, care necesită verificare și, în mod corespunzător, înfăptuirea măsurilor speciale adăugătoare. În asemenea condiții, realizarea măsurilor speciale de investigații întotdeauna capătă teme juridic [1, p.301-304].

Obținerea informației inițiale este posibilă din orice sursă, inclusiv din surse care nu sunt legate de activitatea specială de investigații. Asemenea categorie de informații poate fi obținută din sesizările cetățenilor, documentele anexate la ele, autodenunțurile, publicațiile în sursele mass-media, materialele verificărilor pe cauze contravenționale, precum și cele primite de la colaboratorii confidențiali.

În fiecare caz de realizare a măsurilor speciale de investigații sau pentru investigarea unei infracțiuni concrete, ori pentru relevarea și acumularea informațiilor de interes operativ, este necesară prezența temeiurilor de înfăptuire a lor, dar și a temeiurilor care nu sunt legate de măsurile speciale de investigații și nici de activitatea specială de investigații, în general.

Informația de interes operativ poate fi obținută atât pe calea realizării unor măsuri speciale de investigații, cât și din surse oficiale, fiind privită în calitate de rezultat al efectuării măsurilor speciale de investigații sau premisă pentru înfăptuirea lor. În mod corespunzător, dacă sunt temeiuri pentru realizarea unei asemenea măsuri speciale de investigații, în urma rezultatului obținut pot apărea temeiuri pentru efectuarea altor măsuri în privința altor obiecte.

Totodată, în cazul în care din informația parvenită se extrag date despre circumstanțele care exclud pornirea urmăririi penale, acest fapt nu exclude prezența temeiurilor de înfăptuire a măsurilor speciale de investigații. Dacă informația devenită cunoscută subdiviziunilor specializate se atribuie la infracțiunile pe care

se pornește urmărirea penală numai în baza plângerii victimei, atunci măsurile speciale de investigații pe aceste cazuri se desfășoară în mod general, inclusiv în lipsa sesizării din partea victimei. Acest fapt este legat de necesitatea stabilirii particularităților infracțiunii comise, stabilirea motivului refuzului de sesizare și eventualelor amenințări la adresa victimei sau a rudelor, precum și a altor informații referitoare la infracțiunea comisă și urmările survenite. În alte cazuri, măsurile speciale de investigații urmează a fi realizate pentru obținerea unor informații suplimentare despre veridicitatea datelor privind săvârșirea infracțiunilor, pentru concretizarea unor circumstanțe neclare, altele pentru surprinderea unor acțiuni infracționale în faza de pregătire. De aceea considerăm că nu ar fi posibil de clasificat temeiurile dispunerii măsurilor speciale de investigații fără o clasificare a înseși măsurilor după categoriile și modul lor de realizare.

Conținut de bază. După cum se știe, potrivit reglementărilor actuale, măsurile speciale de investigații au atât un caracter procesual penal, cât și un caracter extrajudiciar.

Pe cale de consecință, nomenclatorul larg al măsurilor speciale de investigații a determinat problema criteriilor de clasificare a lor, iar importanța acestei clasificări raportată la importanța clasificării temeiurilor și condițiilor de realizare se datorează faptului că distingerea categoriilor măsurilor speciale permite de a stabili mai ușor care este regimul juridic în parte al dispunerii acestora, al autorizării, realizării, dar cu preponderență și a temeiurilor ce au stat la baza dispunerii lor, respectiv și condițiile de efectuare.

Cu toate acestea, în doctrină teoreticienii nu au exprimat niciodată o viziune unică referitoare la clasificarea MSI, fiecare autor clasificându-le după cum a găsit de cuviință, bazându-se pe propria experiență.

Așadar, o variantă de clasificare a măsurilor speciale de investigații este propusă de către V. G. Bobrov [2, p.23-24], care le sistematizează în funcție de:

ianuarie - martie 2023

- timpul (durata) desfășurării;
- forma realizării;
- necesitatea autorizării.

În funcție de durata desfășurării lor, măsurile speciale de investigații pot fi realizate o singură dată (chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei; colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată) și prelungite (interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor; reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale; monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice).

În funcție de forma (metoda) realizării, măsurile speciale de investigații pot fi publice și secrete, înfăptuite cu cifrarea scopului lor sau fără. În cazul formei publice a măsurilor speciale de investigații, de regulă nu se ascunde faptul efectuării ei. Or, la realizarea chestionării la fața locului, cu scopul stabilirii martorilor și a circumstanțelor comiterii infracțiunii, ofițerul de investigații nu ascunde acțiunile sale, dar el poate să cifreze scopul lor. Este cazul cercetării obiectelor și documentelor, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată, culegerea informației despre persoane și fapte etc.

Metoda secretă a măsurilor speciale de investigații presupune înfăptuirea lor în secret față de alte persoane, în primul rând față de persoanele verificate, investigate operativ, învinuite etc.

După criteriul necesității autorizării, autorul V. G. Bobrov divizează măsurile speciale de investigații în alte două subcategorii, și anume MSI care:

- nu necesită autorizare judecătorească
- chestionarea, culegerea informației despre persoane și fapte, identificarea persoanei etc.;
- necesită autorizare judecătorească - cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor etc.

De fapt, modul și criteriile de clasificare

arătate sunt susținute de unii autori ruși, cum ar fi M. V. Remizov și R. N. Lastocikina, apreciind că pentru verificarea legalității efectuării MSI este comodă clasificarea lor în funcție de necesitatea autorizării acestora [3, p.54].

Un alt doctrinar rus, A. I. Șumilov [4, p.9-10], divizează măsurile speciale de investigații în trei categorii:

- care nu limitează drepturile ocrotite de lege - chestionarea, culegerea informației, urmărirea vizuală, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă, achiziții de control, cercetarea obiectelor și actelor, identificarea persoanei, cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport;

- care limitează drepturile ocrotite de lege și care se efectuează numai în cadrul procesului special de investigații în vederea soluționării sarcinilor legate de limitarea unui drept constituțional al persoanei pentru identificarea infracțiunii, pornirea urmăririi penale, relevarea informațiilor despre evenimentele sau acțiunile care creează pericol pentru securitatea statului. La această categorie el atribuie controlul comunicărilor telegrafice și altor comunicări, interceptarea convorbirilor telefonice și altor convorbiri, culegerea informației de la instituțiile de telecomunicații.

- *experimentul operativ*. În viziunea autorului, această măsură specială de investigație este îndreptată spre contracararea infracțiunilor deosebit de grave și excepțional de grave.

În alte lucrări ale sale, același autor propune și alte clasificări ale măsurilor speciale de investigații, cum ar fi: *măsurile tehnice, măsurile speciale și celelalte măsuri* [5, p.79-81].

Un stil cu totul deosebit utilizat la clasificarea măsurilor speciale de investigații este implementat de autorii ruși K. K. Goreainov, Iu. F. Kvașa și K. V. Surkov, divizându-le în:

- *metodele criminalistice adaptate pentru investigațiile speciale* - chestionarea, culegerea informației, urmărirea vizuală, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă, achiziții de control, cercetarea obiectelor și actelor, identificarea persoanei, cercetarea încăperilor,

clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport, experimentul operativ;

măsurile investigative caracteristice numai activității speciale de investigații – controlul comunicărilor telegrafice și altor comunicări, interceptarea convorbirilor telefonice și altor convorbiri, culegerea informației de la instituțiile de telecomunicații;

operațiuni investigative – livrarea controlată, achiziția de control și investigația sub acoperire [6, p.197-198].

O clasificare mai largă a MSI este realizată de autorii ruși O. A. Vaghin, A. P. Isicenko și G. H. Șabanov [7, p.11-14], care le divizează în funcție de următoarele criterii:

- nivelul pătrunderii în mediul crimogen: profunde și superficiale;
- durata efectuării: în măsuri de scurtă durată și măsuri de lungă durată;
- subiectul care le efectuează: efectuate de către toți subiecții ASI și cele efectuate doar de către subiecții determinați de lege;
- gradul de lezare a drepturilor și libertăților omului: MSI care lezează drepturile și libertățile persoanei și cele care nu lezează asemenea drepturi;
- condițiile de efectuare: MSI care nu cer autorizare și MSI care necesită autorizarea din partea conducătorului subdiviziunii specializate sau a instanței de judecată;
- nivelul conspirației: publice, confidentiale și cifrate;
- intensitatea utilizării mijloacelor tehnice: MSI special-tehnice și MSI care nu au conținut preponderent sau exclusiv tehnic;
- combinarea diferitelor MSI: MSI autonome și MSI combinate.

În ce privește acest mod de clasificare, ținem să ne exprimăm dezacordul, deoarece orice măsură specială de investigație are potențialul de a identifica și valorifica informații în vederea soluționării sarcinilor ASI, iar în cazul efectuării lor în cadrul urmăririi penale – în vederea soluționării scopului procesului penal. De aceea ni se pare incorect să spunem că o măsură sau alta este mai profundă sau mai superficială.

Astfel, clasificarea MSI, în funcție de nivelul conspirației, în publice, confidentiale și cifrate, de asemenea ni se pare inoperantă, deoarece măsurile speciale de investigații efectuate în cadrul urmăririi penale poartă un caracter conspirat sau, în cel mai rău caz, în anumite situații – cifrat. Chiar și în cazul aplicării modalității cifrate, se ascunde faptul efectuării măsurii și scopul ei, în caz contrar realizarea acesteia în cadrul urmăririi penale ar fi lipsită de eficiență.

O altă clasificare este propusă de autorul S. I. Zaharțev [8, p.55], având la bază considerentul că măsurile speciale de investigație urmează a fi clasificate după următoarele criterii:

- limitarea drepturilor constituționale ale persoanei (omului);
- condițiile și particularitățile efectuării;
- reglementarea MSI;
- documentarea MSI și utilizarea rezultatelor.

În partea ce ține de utilizarea rezultatelor ASI în calitate de probe pe cauzele penale, S. I. Zaharțev divizează MSI în măsuri care se utilizează în probatoriu și măsuri al căror rezultat nu poate fi utilizat în calitate de probe. Ținem să menționăm că deși această clasificare, în aparență, pare destul de logică în contextul legislației speciale de investigații a RM, o asemenea clasificare este inutilă, deoarece majoritatea MSI sunt reglementate atât de Legea nr. 59/2012, cât și de CPP, având în cadrul urmăririi penale statut de acțiune de urmărire penală, iar conform prevederilor art. 93 al CPP, „în calitate de probe în procesul penal se admit elementele de fapt constatate prin intermediul actelor procedurale în care se consemnează rezultatele MSI și anexele la ele, inclusiv stenograma, fotografiile, înregistrările și altele”.

Dintre autorii autohtoni ce s-au preocupat de clasificarea măsurilor speciale de investigații, Victor Mîrzac și Boris Glavan le divizează convențional după următoarele criterii:

- după modul de realizare al acestora (public/secret);
- după subiectul autorizării (judecător de instrucție, procuror, conducător al subdivi-

ziunii specializate);

– după gradul de lezare a drepturilor și libertăților omului (nu duc la încălcarea drepturilor constituționale/încalcă aceste drepturi);

– după intensitatea utilizării mijloacelor tehnice speciale (măsurile speciale tehnice; preponderent cu utilizarea mijloacelor tehnice; fără aplicarea echipamentelor tehnice) [9, p. 15].

În ce privește viziunea noastră asupra criteriilor de clasificare a măsurilor speciale de investigații utilizate de autorii V. Mîrzac și B. Glavan, considerăm că doar două din ele corespund realității împrejurărilor în care se impun: 1) după subiectul autorizării și 2) după intensitatea utilizării mijloacelor tehnice speciale. Dacă e să vorbim despre clasificarea în funcție de modul de realizare, atunci spunem că măsurile speciale de investigație, ținând cont de esența și scopul lor, mai ales de persoana în privința căreia sunt aplicate, toate sunt efectuate în secret. Or, față de presupusul infractor, bănuit sau alți subiecți supuși investigației, măsurile speciale de investigații sunt secrete. Chiar și în cazul chestionării, scopul acestei măsuri este ascuns, deci este secret (eventual cifrat), iar întrebările adresate camuflează adevărul: celui chestionat i se prezintă o anumită legendă.

De asemenea, clasificarea după gradul de lezare a drepturilor nu este corect percepută. Or, prin aplicarea măsurilor speciale de investigații ce presupun ingerințe în viața privată nu se lezează drepturile persoanei; în cazul dat ar trebui să urmeze și sancțiunea, însă dreptul devine, în cazul aplicării măsurii, unul limitat, limitare pe care persoana trebuie să o tolereze. Această măsură este justificată tot de lege, deci, este legală. O asemenea situație se creează și în cazul privațiunii de libertate: persoana este limitată în mișcare, libertate, aceasta fiind pe deapsa suportată, dar nu spunem că este lipsită întru totul de libertate sau lezată în dreptul de a fi liberă.

În concluzie, considerăm că clasificarea măsurilor speciale de investigații ar trebui să fie operată în funcție de două criterii esențiale:

– subiecții ce o autorizează;

– destinația efectuării.

Ultimul criteriu, de fapt, pregătește câmpul teoretico-doctrinar, dar și cel legislativ al clasificării temeiurilor de dispunere și realizare a măsurilor speciale de investigații, având în vedere că ultimele vin pentru o anumită destinație.

Având în vedere faptul că atât Legea nr. 59/2012, cât și CPP divizează cu claritate subiecții cu drept de autorizare a măsurilor speciale de investigații, ne rămâne doar să prezentăm varianta noastră de clasificare a lor în funcție de destinația efectuării:

1. *Măsuri speciale de investigații efectuate doar în cadrul procesului penal* – cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat; supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea; interceptarea și înregistrarea comunicărilor sau a imaginilor; reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimitărilor poștale; monitorizarea conexiunii comunicațiilor telegrafice și electronice; monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară; documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmărirea prin sistemul de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice; colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice; controlul transmișiei sau primirii banilor, serviciilor ori altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite; supravegherea transfrontalieră; livrarea controlată.

2. *Măsuri speciale de investigații efectuate doar în afara procesului penal* – chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei.

3. *Măsuri speciale de investigații efectuate atât în cadrul procesului penal, cât și în afara procesului penal (acoperirea unor necesități comune)* – identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un

sistem informatic; urmărirea vizuală; investigația sub acoperire; colectarea mostrelor pen-

tru cercetarea comparată; cercetarea obiectelor și documentelor; achiziția de control.

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAPHY

1. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Шумилов А.Ю. Оперативно-розыскная деятельность: Учебник. Москва: ИНФРА-М, 2002. 794 с. ISBN 5-16-000661-3.
2. Бобров В.Г. Понятие оперативно-розыскного мероприятия. Основания и условия проведения оперативно-розыскных мероприятий. Москва: Академия управления МВД России, 2003. 64 с. ISSN 1812-7339.
3. Ремизов М.В., Ласточкина Р.Н. Оперативно-розыскная деятельность: правовое регулирование и использование результатов в уголовном судопроизводстве. Ярославль, 2007. 156 с. ISBN 978-5-8397-0545-6.
4. Шумилов А.Ю. Юридические основы оперативно-розыскных мероприятий. Москва, 1999. 128 с. ISBN 5-89784-018-0.
5. Шумилов А.Ю. Краткая сыскная энциклопедия: Деятельность оперативно-розыскная, контрразведывательная, частная сыскная (детективная). Москва, 2000. ISBN 5-89784-024-5.
6. Горяинов К.К., Кваша Ю.Ф., Сурков К.В. Федеральный закон об оперативно-розыскной деятельности: Комментарий. Москва, 1997. 640 с. ISBN 5-7858-0025-X.
7. Вагин О.А., Исиченко А.П., Шабанов Г.Х. Оперативно-розыскные мероприятия и использование их результатов: Учебно-практическое пособие. Москва, 2006. 119 с. ISBN 5-89784-100-4.
8. Захарцев С.И. Оперативно-розыскные мероприятия. Санкт-Петербург, 2004. 257 с. ISBN 5-94201-342-X.
9. Mîrzac V., Glavan B. *Utilizarea mijloacelor tehnice în activitatea specială de investigații*. Chișinău, 2014. 152 p. ISBN 978-9975-121-05-7.

DESPRE AUTORI

Marian GHERMAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: liuboi1@rambler.ru
ORCID ID: 0000-0002-2033-1566*

Ilie BOTNARI,

*doctor în drept,
lector universitar
al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: iliebotnari777@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-0578-8258*